

Вікторія Ворона,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу соціальних та інституційних трансформацій у вищій освіті,
Інститут вищої освіти НАПН України*

САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ ВИПУСКНИКІВ ЗВО ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Війна в Україні стала безпрецедентним випробуванням для всієї освітньої системи, зокрема для вищої освіти. Попри значні руйнування та виклики, вона водночас відкриває можливості для глибокої трансформації та розвитку. Українська система вищої освіти потребує суттєвої модернізації, щоб відповідати глобальним трендам та викликам сьогодення. Війна вивела на перший план питання кібербезпеки, психологічної стійкості, розвитку критичного мислення та лідерських якостей. Крім того, зросла потреба у фахівцях для відновлення інфраструктури, гуманітарної допомоги, психології та соціальної роботи [5, с. 88-89]. Щоб успішно адаптуватися до цих нових умов, вища освіта має стати більш гнучкою, інноваційною та орієнтованою на актуальні потреби ринку праці.

Війна продовжує створювати безпрецедентні виклики та високу невизначеність, і, водночас, надає унікальну можливість для трансформації вищої освіти. Відновлення України, яке вже фактично розпочалося попри активні бойові дії, вимагає значних людських ресурсів – висококваліфікованих та мотивованих фахівців. У цьому контексті самоідентифікація та професійна готовність випускників закладів вищої освіти (ЗВО) набувають

критичного значення. Нам потрібно не просто наздоганяти світові тенденції, а активно формувати власну унікальну освітню модель, здатну відповідати на динамічні зміни ринку праці та потреби відбудови. Це вимагає глибокого аналізу попередніх реформ, усвідомлення їхніх переваг і недоліків.

Метою тез є визначення теоретичних засад формування самоідентифікації та професійної готовності випускників ЗВО як ключових елементів людського капіталу, необхідного для повоєнного відновлення та сталого розвитку України.

Традиційно вища освіта розглядалася роботодавцями як індикатор наявності у кандидата певних професійних знань, умінь і навичок. Проте, швидкі зміни на ринку праці, зумовлені автоматизацією та цифровою трансформацією, призводять до значного розриву між вимогами роботодавців та навичками, що формуються в рамках сучасних освітніх програм. Хоча для ефективної сигналізації про якість освіти потрібна певна стандартизація навичок, з точки зору розвитку індивідуального потенціалу здобувача вищої освіти та формування його унікальної самоідентифікації як фахівця, більш доцільною є диференціація освітніх програм. Це дозволяє студентам обирати траєкторії [8], що відповідають їхнім індивідуальним здібностям та прагненням і в кінцевому підсумку сприятимуть формуванню більш мотивованих та ефективних кадрів для потреб у відновленні України. Без усвідомленої самоідентифікації та належної професійної готовності молоді фахівці зіткнуться з труднощами в інтеграції на ринок праці, реалізації потенціалу та внеску в національне відновлення. Відтак, забезпечення самоідентифікації та високого рівня професійної готовності випускників ЗВО є не лише освітнім, а й стратегічним пріоритетом держави.

У цьому контексті самоідентифікація випускників ЗВО постає як критично важливий елемент у формуванні людського капіталу, необхідного для повоєнного відновлення України. Процес самовизначення, що охоплює усвідомлення особистісних цінностей, професійних прагнень та громадянської позиції, дозволяє молодим фахівцям не лише ефективно адаптуватися до динамічних умов ринку праці, а й свідомо обирати напрямки діяльності, що відповідають їх потребам. Розвиток самоідентифікації сприяє підвищенню мотивації, резильєнтності та ініціативності, що є ключовими якостями для успішної реалізації кейсів відновлення та розвитку в умовах невизначеності. Важливо зазначити, що людський капітал втілюється в індивідах і відображається в їхніх «знаннях, навичках, уміннях та інших якостях, втілених у людях і які сприяють забезпеченню особистого, соціального та економічного благополуччя» [4, с.10]. З огляду на це, професійна готовність випускників ЗВО стає ключовим каталізатором економічного та соціального відродження.

Самоідентифікація випускника ЗВО нами розглядається як багатовимірний процес самовизначення, що охоплює усвідомлення особистісних цінностей, професійних прагнень, громадянської позиції [9] та готовності до свідомої участі у відбудові країни. Професійна готовність включає не лише фахові знання, а й комплекс універсальних навичок, критично важливих для адаптації до вимог сучасного ринку праці та ефективної участі у повоєнному відновленні України. До таких належать: м'які навички (soft skills), зелені навички (green skills) та цифрові навички (digital skills). Формування яких в освітньому процесі ЗВО вимагає інтеграції практико-орієнтованого навчання, проєктної діяльності та постійного діалогу з роботодавцями, що забезпечить відповідність

кваліфікації випускників актуальним потребам відбудови інфраструктури, економіки та соціальної сфери.

Для досягнення зазначених цілей, європейські стандарти та класифікації, зокрема European Skills, Competences, Qualifications and Occupations (ESCO) [2], відіграють значну роль у самоідентифікації випускників ЗВО. ESCO, як уніфікована платформа професій та навичок, сприяє узгодженню українських освітніх стандартів з європейськими та забезпечує чітке розуміння ринкових вимог, що є життєво необхідним для професійної самоідентифікації випускників, орієнтованих на проєкти відновлення. Крім того, набуття чинності 5 березня 2023 року Глобальної конвенції про визнання кваліфікацій вищої освіти [3] та Практичного керівництва з питань визнання. Імплементация Глобальної конвенції про визнання кваліфікацій вищої освіти [1] підкреслює значення міжнародної співпраці та мобільності фахівців. Незважаючи на те, що Україна ще не ратифікувала цю Конвенцію, вона вже сприяє взаємозалежному навчанню та розширює можливості для українських випускників брати участь у міжнародних проєктах відновлення та інтегрувати світовий досвід.

У цьому контексті, для успішної самоідентифікації фахівців у сучасному глобальному середовищі, особливо з огляду на потреби повоєнного відновлення України, критично важливим є усвідомлення безперервних можливостей для професійного зростання через розвиток універсальних та високоцінних навичок. Особливість полягає в охопленні найбільш затребуваних універсальних та високоцінних навичок, до яких належать:

-Soft Skills (м'які навички), зокрема, критичне мислення та аналіз, креативність та інноваційне мислення, комунікативні навички, командна робота та співпраця, лідерство, емоційний

інтелект [5, с. 95], резильєнтність та стресостійкість, тайм-менеджмент;

- Green Skills (зелені навички) необхідні для реалізації принципів сталого розвитку та «зеленого» переходу економіки, що включають знання та навички у сфері енергоефективності, відновлюваної енергетики, раціонального природокористування, впровадження екологічно чистих технологій та процесів і розуміння принципів циркулярної економіки та управління відходами, а також розробляння та реалізацію «зелених» проектів та ініціатив;

- Digital Skills (цифрові навички) для роботи в умовах тотальної цифровізації та цифрової трансформації, що включають, зокрема цифрову грамотність, роботу з великими даними (Big Data), кібербезпеку, використання хмарних технологій, навички програмування розуміння принципів штучного інтелекту (ШІ) та машинного навчання.

Реалізація зазначеного вище тісно пов'язується з впровадженням інституціональних механізмів підтримки, що сприяють неперервному навчанню впродовж життя та розвитку мікрокваліфікацій [7] як ключових елементів професійної готовності випускників ЗВО в умовах повоєнного відновлення. Це вимагає: модернізації освітніх програм (з акцентом на критичне мислення, креативність та соціальну відповідальність), посилення співпраці ЗВО з усіма стейкхолдерами (бізнес, громадські організації, держава) для формування практичних навичок та стажування, впровадження кар'єрного консультування та психологічної підтримки здобувачів вищої освіти у самовизначенні та адаптації до повоєнних викликів, створення нетворкінгових платформ для обміну досвідом, а також розробки дієвих програм

профорієнтації (з урахуванням регіональних та національних пріоритетів відновлення).

Трансформація української вищої освіти є імперативом, зумовленим викликами війни та потребами повоєнного відновлення, що вимагає формування гнучких, інноваційних та кваліфікованих фахівців. Ключовими елементами цього процесу є розвиток самоідентифікації та професійної готовності випускників ЗВО, яка охоплює фахові знання, а також м'які, зелені та цифрові навички. Для досягнення цієї мети критично важливою є диференціація освітніх програм, що сприяє розвитку індивідуального потенціалу здобувачів, та інтеграція в Європейський освітній простір через стандарти ESCO та врахування положень Глобальної конвенції про визнання кваліфікацій вищої освіти (навіть до її ратифікації Україною), що забезпечить міжнародну мобільність та конкурентоспроможність українських фахівців. Ефективне формування самоідентифікації та професійної готовності вимагає впровадження системних інституціональних механізмів, включаючи модернізацію освітніх програм, посилення співпраці ЗВО з бізнесом, розвиток кар'єрного консультування та психологічної підтримки, створення нетворкінгових платформ та дієву профорієнтацію. Реалізація цих заходів сприятиме неперервному навчанню впродовж життя та розвитку мікрокваліфікацій, формуючи якісний людський капітал як стратегічний ресурс для відбудови та сталого розвитку України [5, с. 99].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. A practical guide to recognition: implementing the Global Convention on the Recognition of Qualifications Concerning Higher Education. *UNESCO* (2020). URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374905>
2. [European Skills, Competences, Qualifications and Occupations \(ESCO\)](https://europass.europa.eu/uk/what-esco-and-how-it-used-europass) URL: <https://europass.europa.eu/uk/what-esco-and-how-it-used-europass>
3. Global Convention on the Recognition of Qualifications Concerning Higher Education. *UNESCO* (2019). URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373602/PDF/373602eng.pdf.multi.page=3>
4. Guide on Measuring Human Capital. *UNECE* (2016). URL: https://digitallibrary.un.org/record/3931023/files/ECECESSTAT20166_E.pdf
5. Ворона Вікторія. Теоретично-методичні засади та аналіз провідного досвіду щодо формування вимог до знань, умінь і навичок випускників закладів вищої освіти для повоєнного відновлення України. *Розвиток університетів: теоретичні та методичні засади забезпечення синергії соціальних і інституційних трансформацій вищої освіти, науки та економіки: монографія* / Ю. Мєлков, А. Гаврилук, В. Зінченко, Ю. Вітренко, В. Ворона; за ред. Ю. Мєлкова. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2024. 102 с. ISBN 978-617-7486-45-8. <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-45-8-2024>
6. Герегова, С., & Іванчук, М. (2024). Формування національної ідентичності сучасної української молоді: культурний вимір. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*, (60), 68–76. <https://doi.org/10.31861/hj2024.60.68-76>
7. Ковтунець, В., & Мельник, С. (2023). Мікрокваліфікації в освіті дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 23(1), 9-21. [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.9-21](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.9-21)

8. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу.

Документ 3642-IX

від 23.04.2024.

URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#Text>

9. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. *Документ 2834-IX*

від 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>